

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 травня 2019 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2019

3. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15 травня 2018 року № 2415-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#n552>.
4. Мисенко О. Право слідування (“droit de suite”): правова природа та колективне управління. URL: <https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/31524>.
5. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>.
6. Про адміністративні послуги : Закону України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
7. Плотнікова М. В. Адміністративний збір: деякі проблеми правового регулювання. Концептуальні засади реформування адміністративного права та фінансового права України в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Київ, 2 листопада 2018 р.). Київ, 2018. С. 121.
8. Про розміри відрахувань до фондів творчих спілок України за використання творів літератури та мистецтва : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 1992 р. № 108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108-92-%D0%BF>.
9. Про професійних творчих працівників та творчі спілки : Закон України від 7 жовтня 1997 року № 554/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-%D0%B2%D1%80>.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ СПОЖИВАЧІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Бойко В.Б.

*к.ю.н., суддя Апеляційного суду Сумської області у відставці, доцент кафедри
міжнародних відносин
Сумського національного аграрного університету*

Суспільне життя постійно розвивається та ускладнюється. Розвиток ринкових відносин, свободи підприємництва, конкуренції виробників товарів та надавачів послуг наповнюють вітчизняний ринок, розширюють можливості вибору товарів та послуг. Проте Держпродспоживслужба України відмічає, що суб'єктами господарювання найбільш часто допускаються такі порушення прав споживачів, як відсутність необхідної інформації про продукцію, її виготовлення або реалізація з порушенням вимог нормативно-правових актів стосовно безпеки для життя та здоров'я, порушення правил торгівлі та умов договору, відмова споживачам в реалізації їх прав при придбанні

продукції неналежної якості, діяльність, що вводить споживача в оману або є агресивною. З урахуванням цього, держава має належним чином регулювати відносини, пов'язані з захистом споживачів.

За змістом ст. 42 Конституції України [1], держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт. Захист прав споживачів здійснюють спеціально уповноважені органи виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, місцеві державні адміністрації, інші державні органи, органи місцевого самоврядування. Важливе місце в питанні захисту прав споживачів посідає судовий захист їх порушених прав та інтересів.

Як відомо, відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками, продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності регулюються, насамперед Законом України від 12 травня 1991 р. №1023-ХІІ «Про захист прав споживачів» (далі – Закон) [2]. Відповідно до преамбули Закону, він регулює відносини між споживачами товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг різних форм власності, встановлює права споживачів, а також визначає механізм їх захисту та основи реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів.

В загальному вигляді права споживачів перелічено у ст. 4 Закону, якою передбачено, що споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції мають право в т.ч. на: захист своїх прав державою; належну якість продукції та обслуговування; безпеку продукції; необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію; відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок недоліків продукції.

Верховний Суд України у п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 року №5 «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів» роз'яснив, що оскільки Закон не визначає певних меж своєї дії, тому до відносин, які ним регулюються, належать, зокрема, і ті, що виникають із договорів купівлі-продажу, майнового найму, побутового прокату, безоплатного користування майном, підряду, доручення, перевезення громадян та їх вантажу, комісії, схову, страхування, із договорів про надання фінансово-кредитних послуг для задоволення власних побутових потреб громадян [3].

Пунктом 22 ч. 1 ст. 1 Закону визначено, що споживач - це фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб. З урахуванням даної норми, а також положень ст.ст. 1, 19 та 48 ЦПК України робимо висновок про те, що правовідносини, які виникають між споживачами

товарів, робіт і послуг та виробниками і продавцями товарів, виконавцями робіт і надавачами послуг, є цивільними, а судовий захист прав споживачів здійснюється судами за правилами цивільного судочинства та в порядку позовного провадження.

Цивільне законодавство України, на жаль, не містить визначення поняття способів захисту цивільних прав та інтересів. Деякі правники визначають спосіб захисту цивільних прав як засіб чи спосіб впливу, визначений законом. Спосіб захисту також визначають також як конкретні закріплені чи санкціоновані законом правоохоронні заходи, за допомогою яких усуваються порушення прав і здійснюється вплив на правопорушника.

Порушене суб'єктивне право особи підлягає примусовому захисту способами, передбаченими чинним законодавством, до яких відносяться матеріально-правові та процесуально-правові. Матеріально-правові способи полягають у визначенні способів захисту права і охоронюваного інтересу з метою усунення перешкод на шляху їх здійснення через відновлення чи визнання прав, встановлення правового стану особи або певних фактів тощо. Процесуально-правові способи полягають у визначенні кола суб'єктів, порядку розгляду справ та виконання рішень і є формою захисту прав. Коло суб'єктів та категорії справ, які мають право розглядати уповноважені органи, визначається їх юрисдикцією.

О.П. Вершинін спосіб захисту визначає як конкретні дії, що безпосередньо направлені на відвернення перепон на шляху здійснення права. Тобто це вимога управленої особи до зобов'язаної. Науковець запропонував також класифікацію матеріально-правових способів захисту порушених цивільних прав, залежно від меж дії на порушника у рамках юрисдикційних форм він поділяє способи на:

- відновлювальні – це способи, спрямовані на відновлення становища, що існувало до порушення;
- припиняючі – це способи, спрямовані на припинення дій, що порушують права та інтереси, що забезпечують можливість безперешкодної реалізації прав;
- штрафні – це способи, пов'язані з додатковими неприємними наслідками для порушника [4, с. 32-37, 384].

Верховний Суд України, в проведеному кілька років тому аналізі практики застосування судами ст. 16 Цивільного кодексу України також зазначив, що виокремлюють матеріальний і процесуальний аспекти захисту цивільних прав та інтересів. Матеріально-правовий аспект захисту цивільних прав та інтересів насамперед полягає в з'ясуванні, чи має особа таке право або інтерес та чи були вони порушені або було необхідним їх правове визначення. Процесуально-правовий аспект захисту права полягає в тому, що згідно з ЦПК України, суди розглядають в порядку цивільного

судочинства справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають в т.ч. із цивільних відносин.

Як неодноразово орієнтував в своїх рішеннях вищий орган в системі судів загальної юрисдикції України, застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту суб'єктивного права, за захистом якого звернулася особа, так і від характеру його порушення. З цією метою сторонам та суду потрібно визначитися з характером спірних правовідносин, змістом порушеного права позивача, а також можливістю його захисту в обраний позивачем спосіб.

Частиною 2 статті 16 ЦК України встановлено способи захисту цивільних прав та інтересів судом, які мають універсальний характер, можуть застосовуватись до більшості відповідних суб'єктивних прав. Проте згаданий перелік способів захисту цивільних прав чи інтересів не є вичерпним. Відповідно до абз. 2 п. 10 ч. 2 ст. 16 ЦК, суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом.

На нашу думку, вкрай прогресивне положення наразі закріплено у ст. 5 ЦПК України, відповідно до якої, здійснюючи правосуддя, суд захищає права, свободи та інтереси фізичних осіб у спосіб, визначений законом або договором. У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного, невизнаного або оспореного права, свободи чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Такі новели в цивільному процесуальному законодавстві України цілком узгоджуються з практикою Європейського суду з прав людини. Останній послідовно у своїх рішеннях зазначає, що ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вимагає на національному рівні надати людині такі міри правового захисту, що дозволили б компетентному державному органу надавати відповідний судовий захист. Засіб захисту повинен бути ефективним як у законі, так і на практиці, зокрема, у тому сенсі, щоб його використання не було ускладнене діями або недоглядом органів влади відповідної держави (п. 75 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Афанасьєв проти України» від 5 квітня 2005 року. Отже, мова йде про те, щоб обраний позивачем засіб захисту повинен забезпечити реальне поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримати відповідне відшкодування.

Таким чином, відмічаємо, що на сьогоднішній день як позивачі, так і суди мають широкі можливості при обранні джерела права для вирішення конкретного спору, ефективного способу захисту цивільних прав, в т.ч. і такого, що прямо не передбачений

законом або договором. Нажаль, мусимо констатувати, що в окремих випадках суди не задовольняють позовні вимоги з посиланням на невідповідність обраного позивачем способу захисту прав та інтересів положенням ст. 16 ЦК України або іншого Закону. Вважаємо, що в подібних випадках слід виходити із загальних засад захисту прав, свобод та інтересів, визначених Конституцією України та Конвенцією.

Існують особливості захисту у правовідносинах, що виникають за участю споживачів товарів, робіт і послуг, захист їх прав та інтересів здійснюється як способами, встановленими гл. 3 ЦК, так і іншими способами, передбаченими актами цивільного законодавства відповідно до змісту цього права, способу його порушення та наслідків, що їх спричинило порушення.

Зокрема, Закон встановлює для захисту певних прав споживачів спеціальні способи захисту прав. Проте слід зазначити, що перелічені права споживачів та, відповідно, і способи їх захисту, не є вичерпними. Наприклад, у разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника: 1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми; 2) вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний, з числа наявних у продавця (виробника), товар (ч. 1 ст. 8 Закону).

При придбанні товару належної якості споживач має право обміняти непродуктивний товар належної якості на аналогічний у продавця, в якого він був придбаний, якщо товар не задовольнив його за формою, габаритами, фасоном, кольором, розміром (ч. 1 ст. 9 Закону).

З урахуванням вищенаведеного, можна зробити наступні висновки. Підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, наша держава взяла на себе зобов'язання забезпечити високий рівень захисту прав споживачів. У зв'язку з цим, пріоритетними напрямками національної політики повинні стати створення системи захисту прав споживачів, інформування та освіта населення, забезпечення якості і безпеки товарів, продуктів, сировини, послуг, вдосконалення законодавства про захист прав споживачів. Вирішення цих питань якісно вплине на підвищення життєвого рівня населення.

Практика застосування судами норм матеріального права в частині визначення способів захисту прав та інтересів споживачів потребує вдосконалення, а нормативне регулювання даних правовідносин, в деяких випадках, - змін на законодавчому рівні.

Зокрема, вкрай проблемним є питання відшкодування споживачам заподіяної суб'єктами господарювання моральної шкоди.

Споживачі товарів, робіт та послуг, у відповідності до положень ст.ст. 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, мають право на доступ до правосуддя та на ефективні способи захисту прав. На практиці це означає, що особа має право пред'явити в суді таку вимогу на захист цивільного права, яка відповідає змісту порушеного права та характеру правопорушення. Пряма чи опосередкована заборона законом на захист певного цивільного права чи інтересу не може бути виправданою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Закон України від 12 травня 1991 р. №1023-ХІІ «Про захист прав споживачів» з наступними змінами // Відомості Верховної Ради. – 1991. – №30. – Ст. 379.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 року № 5 «Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96/>
4. Вершинин А.П. Выбор способа защиты гражданских прав / А.П. Вершинин. – СПб. : СФПК СПбУ, 2000. – С. 32-37, 384.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Соколенко О. П.

Студент III курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Щербак С. В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права

Сумського державного університету

Розвиток комунікаційних та інформаційних технологій зумовив появу електронних судів. Так у Сінгапурі діє Система електронної подачі документів (Electronic Filing System), котра з 2000 р. є обов'язковою при подачі документів у цивільних справах; Інтегрована електронна система цивільних позовів (Integrated Electronic Litigation System).

Для України електронне судочинство є новелою, бо тільки починає впроваджуватися, тому особливої уваги заслуговує позиція А. Ю. Каламайка, котрий пропонує такі форми застосування електронних технологій у цивільному судочинстві: 1) звернення до суду в електронній формі, що, на думку дослідника, потребує розробки